

CHET TILLARINI O'QITISH IJTIMOYIY-PEDAGOGIK VA USLUBIY KATEGORIYA SIFATIDA

Urazbaeva Dilnoza Ruzimbaevna

Samarqand Davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

(O'zbekiston, Samarqand)

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktab o'quvchilariga chet tillarini o'qitishning strategic masalasida ijtimoiy-pedagogik yondoshuvlari va uslubiy kategoriya sifatida qo'llash usullari yoritilgan. Strategik kompetentsiya chet tilidagi muhitda til, nutq va muloqotning shakllanishi to'g'risida fikr va mulohazalar boradi.

Kalit so'zlar: Maktab, til, ijtimoiy-pedagogika, Strategik kompetentsiya, til, nutq va muloqot.

Kirish. Hozirgi vaqtda chet tillarini o'rgatish deganda madaniyatlararo darajadagi muloqotda (bilvosita va to'g'ridan-to'g'ri) ishtirok etishga qodir va tayyor bo'lgan o'quvchi shaxsini shakllantirish tushunilishi kerak. Gap o'quvchida ikkilamchi lingvistik shaxsning asosiy belgilarini shakllantirish haqida bormoqda, ularning jami yuqorida ko'rsatilgandek, nafaqat kommunikativ, balki madaniyatlararo kompetensiyaga ham kiritilgan murakkab integrativ yaxlitlikni tashkil etadi.

Chet tillarini o'qitishning strategik maqsadining murakkabligi va ko'p qirraliligi-o'quvchilarda shaxsning asosiy lingvistik xususiyatlarini shakllantirish, ularni madaniyatlararo muloqot sharoitida adekvat ijtimoiy o'zaro ta'sir ko'rsatishga qodir qilish-uni o'zaro bog'liq bo'lgan uchta jihat: pragmatik, pedagogik va kognitiv kombinatsiya sifatida ko'rib chiqish zarurligini taqozo etadi. Yuqorida tilga olingan uch jihat mutanosib bo'lgan taqdirdagina ushbu maqsadni muvaffaqiyatli amalga oshirish mumkin bo'ladi.

Asosiy qism. Chet tillarini o'qitish maqsadining pragmatik jihati o'quvchilarda bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, ularga ega bo'lish o'rganilayotgan mamlakat tilining etnolingvomadaniy qadriyatlariga qo'shilish, madaniyatlararo tushunish va bilish holatlarida chet tilidan foydalanish va amaliy jihatdan o'rganish imkonini beradi. Bunday bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini tashkil etadi. Kommunikativ kompetentsiya kontseptsiyasi 1970-yillardan beri kognitiv va asosiy shaxslararo muloqot qobiliyatlarini farqlashga urinish natijasidir. Uning tarkibiy qismlari sifatida lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv, ijtimoiy-madaniy, strategik va ijtimoiy subkompetentlik ajratiladi.

Lingvistik kompetentsiya kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Uning mazmuni - shaxsning grammatik shakllar va sintaktik konstruksiyalarni ma'lum bir til normalariga mos ravishda to'g'ri qurish qobiliyatidir.

Ijtimoiy lingvistik kompetentsiya aloqa akti shartlariga adekvat bo'lgan lingvistik shakl va lingvistik ifoda usulini tanlash qobiliyati ya'ni aloqa vaziyatlari, maqsad va niyatlari, aloqa hamkorlarining ijtimoiy va funksional rollarini nazarda tutadi [1].

Diskursiv kompetentsiya mazmuni izchil matnlarni qurish va izohlash uchun ma'lum bir aloqa strategiyasi va taktikasini qo'llash qobiliyatiga bog'liq.

Ijtimoiy-madaniy subkompetentlik o'quvchilarning o'rganilayotgan til mamlakatining milliy-madaniy xususiyatlarini o'zlashtirishi hamda shu xususiyatga muvofiq nutqiy va nutqiy bo'lmagan xulq-atvorini qurish qobiliyatidan iborat.

Ijtimoiy subkompetentlikning asosi o'quvchining ijtimoiy vaziyatni boshqarish va uni boshqarish qobiliyatidir, u o'zining amaliy ifodasini uni qo'llab-quvvatlash uchun aloqa o'rnatish qobiliyatida topadi [2].

Strategik kompetentsiya chet tilidagi muhitda til, nutq va muloqotning ijtimoiy tajribasini bilishning etishmasligini qoplash qobiliyatiga asoslanadi.

Shunday qilib, kommunikativ kompetentsiya uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi ierarxik munosabatlarni nazarda tutadigan ichki tuzilishga ega.

Kommunikativ kompetentsiya tarkibiy qismlarining umumiy to'plamini quyidagicha aniqlash mumkin:

- o'rganilayotgan til tizimi haqidagi bilim va til aloqa vositalari bilan ishlash ko'nikmalari;
- lingvistik bilimlar va til ko'nikmalari, chet tilidagi bayonotlarni tushunish va yaratish qobiliyati asosida shakllanganligi;
- o'rganilayotgan til davlatining ijtimoiy-madaniy xususiyatlarini bilish, shuningdek, ushbu tilda so'zlashuvchilar bilan og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqotni amalga oshirishga imkon beradigan ko'nikma va malakalar va ushbu o'ziga xoslik va og'zaki o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi normalarga muvofiq bo'lgan tegishli lingvo-etno-madaniy hamjamiyat;
- tilni bilishdagi kamchiliklarni qoplash uchun o'z nutqidagi chet tili tajribasidan foydalanish qobiliyati.

Yuqorida aytilganlarning barchasi umumta'lim maktabi o'quvchilarining haqiqiy ehtiyojlari va qiziqishlariga muvofiq ta'minlanishi kerak:

- og'zaki va yozma ravishda, aloqa hamkori bilan aloqa o'rnatish va qo'llab-quvvatlash, turli hajmdagi va xarakterdagi ma'lumotlarni so'rash va so'rash, mantiqiy va izchil gapirish, aloqa hamkorining bayonotlariga adekvat javob berish, ma'lumotlarni sharhlash va umumlashtirish, shu bilan birga o'z munosabatini bildirish. argumentatsiya va hissiy-baholovchi mulohazalar yordamida muloqot mavzusi;
- og'zaki yoki yozma matndan ma'lumot olish va olingan ma'lumotni sharhlash uchun turli strategiyalardan foydalanish.

Xulosa. Umumta'lim maktabi sharoitida o'quvchilarning belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasini o'zlashtirishi chet tilini o'rganish uchun ajratilgan soatlar yetarli

emasligi sababli cheklangan. Ushbu cheklov turli xil ta'lim sharoitlariga mos keladigan chet tilini bilish darajasini aniqlash zarurligini keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <http://www.basicpedagog.ru/nowods-311-2.html>
2. Солонцова Л.П. Современная методика обучение иностранным языкам. Алматы-2015.

